

การประเมินผลกระทบสุขภาพโดยชุมชนกับกลไกปกป้อง แหล่งผลิตอาหาร กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสรวง จังหวัดฉะเชิงเทรา

เมธินา อีสริยานนท์^๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พื้นที่ที่มีบทบาทในการพัฒนาวัฏกรรมของชุมชนเพื่อการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร และศึกษาบทบาทของนวัตกรรมดังกล่าวผ่านกรณีศึกษาตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสรวง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษพบว่า กระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment: CHIA) เป็นนวัตกรรมสำคัญในการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากทุน 6 ประเภท ได้แก่ (1) ทุนทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน (2) ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ (3) ทุนทางสังคม ช่วยเสริมสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเคลื่อนไหวของชุมชน (4) ทุนเชิงสัญลักษณ์ สะท้อนถึงคุณค่าและความชอบธรรมในการปกป้องพื้นที่เกษตรกรรม (5) ทุนมนุษย์ ประกอบด้วยองค์ความรู้และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรม (6) ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนของชุมชน นอกจากนี้ กระบวนการ CHIA ยังมีบทบาทสำคัญใน 6 ด้าน ได้แก่ (1) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน (2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (3) การเป็นเครื่องมือในการต่อรองเชิงนโยบาย (4) การสร้างพื้นที่สื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (5) การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน (6) การเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน โดยผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการทุนประเภทต่าง ๆ เข้ากับกระบวนการ CHIA นั้น สามารถเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารและทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การประเมินผลกระทบสุขภาพโดยชุมชน, การปกป้องแหล่งผลิตอาหาร, นวัตกรรมชุมชน, เขาหินซ้อน, ฉะเชิงเทรา

^๑ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา Email: methina@go.buu.ac.th

รับบทความ: 10 ธันวาคม 2567 แก้ไขบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2568 ตอรับบทความ: 18 มีนาคม 2568

Community Health Impact Assessment and the Defense Mechanism of Food Supply in the Case of Khao Hin Son Subdistrict, Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province

Methina Isariyanon^a

Abstract

This research aims to analyze the role of various forms of capital in fostering community-driven innovation for the protection of food production areas and to examine the impact of such innovation through a case study of Khao Hin Son Subdistrict, Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province. A qualitative research methodology was employed, utilizing data collection from documents, in-depth interviews, and non-participant observations. The findings reveal that the Community Health Impact Assessment (CHIA) process is a key innovation for safeguarding food production areas. This process is supported by six types of capital: (1) Economic Capital – financial resources that sustain community operations. (2) Cultural Capital – local knowledge and wisdom embedded in groups and organizations within the area. (3) Social Capital – networks and collaborations that strengthen community movements. (4) Symbolic Capital – values and legitimacy associated with protecting agricultural land. (5) Human Capital – expertise and interpersonal relationships that drive innovation. (6) Natural and Environmental Capital – essential resources for sustainable economic and social development. Additionally, the CHIA process plays a crucial role in six key areas: (1) Empowering the community (2) Enhancing public participation (3) Serving as a tool for policy negotiation (4) Creating

^a Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University, Email: methina@go.buu.ac.th

communication platforms among stakeholders (5) Acting as a community learning resource (6) Strengthening collective awareness within the community. These findings highlight that integrating various forms of capital with the CHIA process effectively enhances the community's capacity to protect food production areas and natural resources.

Keywords: Community Health Impact Assessment, Defense Mechanism of Food Supply, Social Innovation, Khao Hin Son, Chachoengsao Province

บทนำ

จากนโยบายด้านพลังงานไฟฟ้าของประเทศที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้มีการวางแผนจัดตั้งโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนที่ใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง กำลังการผลิต 600 เมกะวัตต์ ในพื้นที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรและเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของประเทศ พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ เกษตรอินทรีย์กว่า 2,000 ไร่ แหล่งผลิตมะม่วงและข้าวคุณภาพสูงที่มีศักยภาพในการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ รวมถึงเป็นศูนย์กลางการเพาะเห็ดฟางที่มียอดจำหน่ายสูงเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออก และอันดับสองของประเทศ อย่างไรก็ตาม การก่อสร้างโรงไฟฟ้าดังกล่าวมีแผนที่จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำเดียวกันกับที่ใช้ในภาคเกษตรกรรมของชุมชน ส่งผลให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ ทั้งนี้ ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่เสียงคัดค้านจากประชาชนและชุมชนท้องถิ่นที่มองว่าโครงการนี้อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตและอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่ (Khanistha Sae-iao, 2012)

จากจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2550 ที่รัฐบาลเริ่มมีแผนผลักดันโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน 600 เมกะวัตต์ ในพื้นที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินได้ผ่านความเห็นชอบจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และในปี พ.ศ. 2554 ได้มีการศึกษาการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Environmental and Health Impact Assessment: EHIA) ของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน แต่รายงาน EHIA ฉบับนี้ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ได้แสดงจุดยืนคัดค้านโครงการดังกล่าวอย่างแข็งขัน ส่งผลให้เกิดการร้องเรียนไปยังหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอให้พิจารณายกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินดังกล่าว ซึ่งการคัดค้านของชุมชนมีสาเหตุจากข้อกังวลหลักหลายประการ (Greenpeace Thailand, 2023) ได้แก่

1. ข้อบกพร่องของกระบวนการจัดทำ EHIA โดยชุมชนมองว่า กระบวนการจัดทำรายงาน EHIA ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 67 วรรคสอง ที่กำหนดให้โครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและการประเมินผลกระทบสุขภาพอย่างรอบด้าน

2. ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินการจัดทำ EHA ถูกตั้งข้อสงสัยเกณฑ์ว่ามีลักษณะเป็นการจัดตั้ง อีกทั้งตำแหน่งที่ตั้งของโครงการอยู่ในพื้นที่ที่มีอิทธิพลของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นสูง ส่งผลให้ประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. ข้อจำกัดของเวทีรับฟังความคิดเห็น กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีลักษณะของการกีดกันและจำกัดโอกาสในการเข้าร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ทำให้ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและโปร่งใส

ชุมชนจึงได้ริเริ่มกระบวนการปกป้องพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองผ่านกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment: CHIA) ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาผลกระทบที่ดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่ แนวทางนี้สะท้อนถึงความท้าทายของการพัฒนาที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ เพื่อให้การพัฒนามีความสมดุลและคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย CHIA เป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการกำหนดทิศทางของตนเอง ผ่านกระบวนการประเมินที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่น จุดเด่นของ CHIA อยู่ที่การเปิดโอกาสให้ชุมชนพัฒนาเครื่องมือประเมินผลกระทบและดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ กระบวนการนี้สนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมสุขภาวะและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ CHIA ยังมีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านสุขภาพแบบองค์รวมของชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างประชาชน หน่วยงานรัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการบูรณาการแนวคิดด้านสุขภาพเข้ากับการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ อันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการรับมือกับความท้าทายด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Khanistha Sae-iao, 2012)

ผลจากการดำเนินกระบวนการ CHIA นำไปสู่การปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชนและกลายเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบความสำเร็จ ในการคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินความสำเร็จของกระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นถึงจุดตัดระหว่างนโยบายพลังงานและวิถีชีวิตเกษตรกรรมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของประเทศ แม้ว่านโยบายด้านพลังงานเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญอย่างมากในระบบเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน แต่ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารก็เป็นวาระหลักที่หลายประเทศให้ความสำคัญ เนื่องจากอาจกลายเป็นวิกฤตการณ์ระดับโลกในอนาคต ซึ่งในที่สุดคณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติไม่อนุมัติรายงาน EHA ของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน เนื่องจากข้อมูลจากการดำเนินการ CHIA มีน้ำหนักเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่แท้จริงต่อเกษตรกร โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

CHIA จึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และมุ่งกำหนดอนาคตของชุมชนเอง เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนสามารถปกป้องสิทธิของตนเองในด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ จากกรณีศึกษาตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา คำถามสำคัญที่ต้องศึกษา คือทุนที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องแหล่งผลิตอาหารในพื้นที่มีอะไรบ้าง และมีบทบาทอย่างไรในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของชุมชน และนวัตกรรมชุมชนมีบทบาทอย่างไร ในการสร้างกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหารจากผลกระทบของโครงการพัฒนา การศึกษาคำถามเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงกลไกที่ทำให้ CHIA เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชน รวมถึงความเป็นไปได้ในการนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในลักษณะเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ทุนที่มีผลต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารกรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของนวัตกรรมชุมชนในการสร้างกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหารกรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์ทุนที่มีผลต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีนวัตกรรมชุมชนที่สำคัญ คือ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) ภายใต้ทุนประเภทต่าง ๆ ของชุมชน และการวิเคราะห์บทบาทของนวัตกรรมชุมชนในการสร้างกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร โดยเป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) โดยชุมชนตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ศึกษา ภายใต้ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2565

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับทุน

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1977) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ทุน (Capital) ว่าเป็น แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจทางสังคมได้ ซึ่งทุนสามารถดำรงอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม และสามารถแปรเปลี่ยนจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งได้ บูร์ดิเยอแบ่งประเภทของทุนออกเป็น สี่ประเภทหลัก ได้แก่

1. ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) หมายถึง ทรัพย์สินและทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สามารถสะสมและแลกเปลี่ยนได้ เช่น เงินทอง ที่ดิน อาคารบ้านเรือน ทรัพย์สินที่มีราคา หุ้น และสิ่งของ

ที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ ทุนประเภทนี้สามารถคำนวณเป็นตัวเลขเชิงปริมาณได้ชัดเจนและมีลักษณะที่เป็นรูปธรรม

2. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมและความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม ซึ่งเอื้อให้บุคคลสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับตนเองในสังคม ตัวอย่างของทุนประเภทนี้ ได้แก่ ความรู้ รสนิยม ศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ และคุณสมบัติทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับในสังคม

3. ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมที่สร้างคุณค่าให้กับบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งเป็นทรัพยากรที่เกิดจากความไว้วางใจ การยอมรับ และความร่วมมือในกลุ่มสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงไปเป็น ทุนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ได้ เช่น การเป็นสมาชิกในองค์กรที่มีอิทธิพล หรือการมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

4. ทุนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) หมายถึง การรับรู้ทางสังคมและอำนาจที่เกิดจากสถานะหรือสัญลักษณ์ทางสังคม เช่น การได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำ การได้รับรางวัล หรือการมีอำนาจเชิงวาจากรรม พิธีกรรม หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคม ทุนประเภทนี้แสดงถึงอิทธิพลทางสังคมที่ไม่ได้วัดเป็นตัวเงิน แต่มีอำนาจในการกำหนดค่านิยมและโครงสร้างทางสังคม (Natcha Sirinthnathorn, 2018; Rungnapa Yanyongkasemsuk, 2021; Thanida Boonwanno, 2022)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเรื่องทุนของบูร์ดิเยอ แสดงให้เห็นว่าทุนไม่ได้จำกัดอยู่แค่มิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงทุนทางวัฒนธรรม สังคม และสัญลักษณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถแปรเปลี่ยนกันได้ภายใต้บริบทของโครงสร้างทางสังคม การทำความเข้าใจประเภทของทุนเหล่านี้ช่วยให้สามารถวิเคราะห์พลวัตทางอำนาจและโครงสร้างของสังคมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับทุน จึงถือเป็นกรอบวิเคราะห์ที่ช่วยให้การศึกษาเชิงพื้นที่มีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยแนวคิดเหล่านี้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะการต่อต้านโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนที่ใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ผ่านการเข้ามาของกระบวนการ CHIA

แนวคิดนวัตกรรมทางสังคม

แนวคิดนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ถูกเสนอเป็นแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยเน้นกระบวนการพัฒนาแนวคิด วิธีการ และเครื่องมือที่ช่วยให้สังคมสามารถเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย Mulgan et al. ได้ให้คำนิยามของนวัตกรรมทางสังคมว่าเป็น “แนวคิดใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมได้ดีกว่าทางเลือกเดิม และก่อให้เกิดคุณค่าใหม่แก่สังคม” นอกจากนี้ นวัตกรรมทางสังคมยังหมายถึง “ความสามารถ” (Ability) ในการก่อให้เกิด

นวัตกรรม ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาแนวทางปฏิบัติทางสังคมที่แตกต่างจากพฤติกรรมดั้งเดิม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับวิชาชีพ ความสามารถดังกล่าวรวมถึง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างบทบาทและหน้าที่ทางสังคม ตลอดจนการสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสถาบันทางสังคม (International Forum for Social Innovation, 2008; Mulgan et al., 2007, p. 5; Suchat Udomsophakit, 2011)

นวัตกรรมทางสังคมมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การพัฒนาแนวคิดใหม่ (Developing New Ideas) การสร้างสรรค์วิธีการใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม
2. การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ (Cross-sector Collaboration) นวัตกรรมทางสังคมมักเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
3. การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Systemic Change) นวัตกรรมทางสังคมมีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงระบบหรือแนวทางปฏิบัติเดิม ๆ
4. การส่งเสริมความยั่งยืน (Sustainability and Scalability) แนวคิดที่พัฒนาขึ้นควรมีความยั่งยืนและสามารถนำไปขยายผลในวงกว้างได้

กล่าวโดยสรุป นวัตกรรมสังคมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน โดยมีแกนหลักอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมและการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมให้ตอบสนองต่อปัญหาในยุคปัจจุบัน กระบวนการสร้างนวัตกรรมในชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานรัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้สามารถออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน

การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการสามแนวคิดหลัก ในการดำเนินงาน ได้แก่

1. แนวคิดด้านสุขภาพ มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกและการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อภาวะสุขภาพของประชาชน
2. แนวคิดด้านการศึกษา เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ให้สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ
3. แนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ ให้ความสำคัญกับกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างสมดุลทางอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในระดับชุมชน

กระบวนการ CHIA จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถแสวงหาข้อมูลหลักฐานเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมการพัฒนาที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

ของประชาชนในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคมและความเป็นธรรมด้านสุขภาพ (Community Health Impact Assessment Platform, n.d.)

กระบวนการ CHIA ประกอบด้วยหกขั้นตอนสำคัญ (Somporn Pengkam et al., n.d.):

1. กระบวนการค้นหาคุณค่าหลักของชุมชน (Knowing Community Core Value) ศึกษาและระบุคุณค่าที่เป็นรากฐานของชุมชน เช่น วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น
 2. กระบวนการศึกษาข้อมูลโครงการ/นโยบาย (Knowing Policy/Project) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการหรือนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน
 3. กระบวนการศึกษาข้อมูลสิทธิชุมชน กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง (Knowing Community Right and Policy Procedure) ศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติหรืออนุญาตโครงการ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจสิทธิของตนเอง
 4. กระบวนการประเมินผลกระทบและการตรวจสอบความถูกต้องของการประเมินผลกระทบ (Appraisal) วิเคราะห์และประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากหลายภาคส่วน
 5. กระบวนการผลักดันเข้าสู่การตัดสินใจเชิงนโยบาย (Influence Policy Decision Making) นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปสู่ผู้กำหนดนโยบาย เพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างรอบด้าน
 6. กระบวนการติดตามและประเมินผล (Monitoring) ดำเนินการติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากมีการตัดสินใจทางนโยบาย และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- กล่าวโดยสรุป CHIA เป็นกระบวนการที่เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการปกป้องสุขภาพของตนเอง โดยอาศัยแนวคิดสุขภาพแบบองค์รวม การมีส่วนร่วมของประชาชน และข้อมูลเชิงหลักฐานในการตัดสินใจ กระบวนการนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสร้างความเป็นธรรมด้านสุขภาพในสังคม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิทยาในแนวกรณีศึกษา (Case study Methodology) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบวิเคราะห์เจาะลึก มองภาพรวมรอบด้าน รวมทั้งการปลดปล่อยความคิดของชุมชนโดยเฉพาะการทำให้คนในชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรีเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์หนึ่งหรือหลายเหตุการณ์ จนกระทั่งได้แนวทางหรือคำตอบของปัญหาที่เที่ยงตรงและสอดคล้องกับสภาพของกรณีศึกษา

การเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 3 วิธีการ คือ (1) การสำรวจเอกสาร เพื่อมุ่งรวบรวมข้อมูลในประเด็นนอกเหนือจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลในการ

ตรวจสอบผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (2) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) โดยมีแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน (ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ประธานกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนภาครัฐ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ เป็นต้น) และประชาชนในพื้นที่ และการเสวนากลุ่มเฉพาะ (Focus – Group Discussion) เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อดี ข้อเสีย ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม โดยกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นในส่วนของผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม และ (3) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก เช่น การสังเกตการณ์พื้นที่ที่มีการเพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ แหล่งต้นน้ำบางปะกง การขับเคลื่อนและการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงพื้นที่ที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ ดูว่ามีกระบวนการอย่างไร มีการขับเคลื่อนหรือมีบทบาทอย่างไร และสภาพพื้นที่เป็นอย่างไร

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีการ (1) สัมภาษณ์บุคคลหลายระดับที่มีความแตกต่างกันทางตำแหน่งที่รับผิดชอบ ในแต่ละกลุ่มองค์กร ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนชุมชนของผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ (2) ใช้วิธีเก็บข้อมูลที่หลากหลายมาตรวจสอบซึ่งกันและกัน และ (3) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ซ้ำโดยเปลี่ยนเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้สามารถยืนยันข้อมูลในกาละและเทศะที่แตกต่างกัน และให้เกิดความเชื่อมั่นในข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อการสรุปผลการวิจัยเป็นการใช้การตีความข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารขั้นต้น เอกสารชั้นรอง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การจัดทำดัชนี (Indexing หรือ Cording) ที่ช่วยในการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและง่ายต่อการค้นหา ตามวัตถุประสงค์ประเด็นต่าง ๆ และนำมาตีความเพื่อแสวงหาแบบแผน (Pattern) และเชื่อมโยงข้อมูลในเชิงเหตุและผล (Causality) ซึ่งเป็นการตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบการวิจัย รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป หรือความหมายที่ได้นั้น มีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด

ผลการวิจัย

บริบทพื้นฐาน

ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสารคาม และพื้นที่ใกล้เคียง เป็นแหล่งเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของภาคตะวันออกและมีศักยภาพสูงในการผลิตทางการเกษตร พื้นที่นี้ได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล อาทิ สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) และมาตรฐาน

สหภาพยุโรป (EU) พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งผลิตเห็ดฟางที่มียอดจำหน่ายเป็นอันดับสองของประเทศ และเป็นพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิที่ให้ผลผลิตสูงสุดในภาคตะวันออก นอกจากนี้ ยังเป็นศูนย์กลางการผลิตพืชเศรษฐกิจอื่น เช่น มะขามเปียกแคะเมล็ด ตะไคร้ และผักพื้นบ้าน ซึ่งมีมูลค่าการตลาดต่อปีไม่น้อยกว่า 17.2 ล้านบาท ในด้านการส่งออก เป็นแหล่งผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้และเขียวเสวยคุณภาพสูงที่ได้รับการส่งออกไปยังประเทศสวีเดน แลนด์ อังกฤษ เยอรมนี ญี่ปุ่น คูโบ สิงคโปร์ และเวียดนาม โดยในปี พ.ศ. 2553 มูลค่าการตลาดทั้งในและต่างประเทศอยู่ที่กว่า 43 ล้านบาท (National Health Commission, 2011; Natthanan Itthiyaporn, 2011)

โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินเขาค้อมีต้นกำเนิดจากแผนพัฒนาพลังงานปี พ.ศ. 2550 (PDP 2007) ซึ่งได้คัดเลือกโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ของภาคเอกชนจำนวน 4 แห่ง โดย 2 แห่งตั้งอยู่ในจังหวัด ฉะเชิงเทรา ประกอบด้วยโรงไฟฟ้าพลังงานก๊าซและโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระ (Independent Power Producer: IPP) ซึ่งได้รับการประมูลเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 โรงไฟฟ้าดังกล่าวใช้เชื้อเพลิงถ่านหินนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเป็นโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนขนาด 600 เมกะวัตต์ ตั้งอยู่ในตำบลเขาค้อ อำเภอบางบาล จังหวัด ฉะเชิงเทรา อย่างไรก็ตาม พื้นที่ตั้งโครงการรายล้อมไปด้วยแหล่งเกษตรกรรม ชุมชนที่อยู่อาศัย และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาค้ออันเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำ ได้แก่ แคว ระเบบและแควสียัด ซึ่งเป็นลำน้ำธรรมชาติ รวมถึงอ่างเก็บน้ำระเบบและอ่างเก็บน้ำสียัดที่ปล่อยน้ำสู่ลำน้ำธรรมชาติ ทั้งสองสายไหลลงแม่น้ำบางปะกงที่อำเภอบางคล้า และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอบางปะกง (Somporn Pengkam & Khemwalai Theerasuwanajak, 2019)

การก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินขนาด 600 เมกะวัตต์ในรัศมี 5 กิโลเมตรจากพื้นที่เกษตรกรรมหลัก ซึ่งถือเป็น “จุดไข่แดง” ของพื้นที่การทางเกษตร อาจก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ดิน และอากาศ โดยเฉพาะการปล่อยซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งอาจนำไปสู่ปรากฏการณ์ฝนกรด ปัจจุบันมีกรณีตัวอย่างจากโรงไฟฟ้าชีวมวลขนาด 37.4 เมกะวัตต์ภายในสวนอุตสาหกรรม 304 ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรมในพื้นที่ ส่งผลให้เกษตรกรต้องไถดินต้นมะม่วงกว่า 40 ไร่ เนื่องจากต้นมะม่วงออกดอกแต่ไม่ติดผล คาดว่าสาเหตุเกิดจากเขม่าควันที่จับตัวบนดอกมะม่วง ทำให้เกิดเชื้อราและเน่าเสียในที่สุด (National Health Commission, 2011)

แม้ว่าโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินดังกล่าวจะได้จัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และได้รับความเห็นชอบจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในปี พ.ศ. 2552 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงการนี้ถูกจัดอยู่ในประเภทที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน จึงมีข้อกำหนดให้ต้องจัดทำ

รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (EHIA) เพิ่มเติม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (The Secretariat of The House of Representatives, 2018; Gunn Tattiyakul, Interview, 23 July 2023) ในช่วงเวลาดังกล่าว ชุมชนในพื้นที่เริ่มตระหนักถึงผลกระทบของโครงการและได้แสดงออกถึงการคัดค้านผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การจัดทำป้ายรณรงค์ งดเสื่อ ผ้าโพกศีรษะ การเดินขบวนในพื้นที่ การให้ความรู้ในโรงเรียน และการรวบรวมรายชื่อผู้ไม่เห็นด้วย ทั้งนี้ เพื่อต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ (Khanistha Sae-iao, 2012)

ชาวบ้านได้ใช้สิทธิตามกฎหมายในการคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โดยรวบรวมรายชื่อผู้ไม่เห็นด้วยและเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะผ่านสื่อต่างๆ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงปัญหาและสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญ ส่งผลให้จำนวนผู้สนับสนุนการคัดค้านเพิ่มขึ้นจากหลักสิบเป็นหลักพัน รายชื่อผู้คัดค้านถูกยื่นต่อนายกรัฐมนตรี สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานนโยบายและแผนพลังงานแห่งชาติ และสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเหล่านี้ไม่สามารถยุติโครงการได้ (Khanistha Sae-iao, 2012)

จากความตระหนักถึงข้อจำกัดด้านความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบจากโครงการ ชาวบ้านจึงขอความช่วยเหลือจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) มูลนิธินโยบายสุขภาวะ และโครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม กระบวนการนี้นำไปสู่การใช้สิทธิตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 โดยเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ชุมชนได้ยื่นคำร้องให้มีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment: CHIA) ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยให้ข้อค้นพบสะท้อนความเป็นจริงของชุมชนมากขึ้น และเป็นข้อมูลสำคัญในการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) (Khanistha Sae-iao, 2012)

ในการประชุมคณะกรรมการพัฒนาระบบและกลไกการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ได้มีมติเห็นชอบให้สนับสนุนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในรูปแบบ CHIA ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้เข้ามาสนับสนุนกระบวนการนี้เพื่อเตรียมข้อมูล หลักฐาน และผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนให้พร้อมสำหรับการเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน (Khanistha Sae-iao, 2012) ท้ายที่สุด ในการพิจารณาครั้งที่ 4 เมื่อ

วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2560 คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) มีมติไม่เห็นชอบรายงาน ERIA ของโครงการ เนื่องจากข้อมูลด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพยังไม่ครบถ้วน ประกอบกับข้อมูลที่น่าเสนอโดยชุมชนผ่าน CHIA แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ชัดเจนต่อกลุ่มเกษตรกรรวมทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนความเสี่ยงของการปนเปื้อนสารโลหะหนักจากถ่านหินในผลผลิตทางการเกษตร และผลกระทบต่อแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรในพื้นที่โดยรอบ (Thai PSB, 2017)

ดังนั้น CHIA จึงถือเป็น “นวัตกรรมชุมชน” ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านแนวคิดและกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยแตกต่างจากแนวทางการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิมที่มักเน้นการคัดค้านเชิงประท้วง CHIA ได้เข้ามานำเสนอแนวทางใหม่ที่ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เพื่อสร้างความชอบธรรมในการต่อรองกับภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนและการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมของชุมชน โดยมีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาที่สมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการรักษาแหล่งผลิตอาหารของชุมชน ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ทุนที่มีผลต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในการวิเคราะห์ทุนที่มีผลต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถแบ่งได้ตามทุนประเภทต่าง ๆ 6 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเชิงสัญลักษณ์ ทุนมนุษย์ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นำมาสู่การปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital)

การดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่ชุมชนได้รับการมองว่าเป็นปัจจัยคุกคามที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในมิติของดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางการเกษตรของชุมชน นำไปสู่การดำเนินมาตรการเพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อันเป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชนในท้องถิ่น เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เกษตรกรรม

กระบวนการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่ที่เกิดขึ้นผ่านการเคลื่อนไหวของชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านทุนจากแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในช่วงเริ่มต้นของการขับเคลื่อน โดยเป็นแหล่งทุนที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านโครงการ เนื่องจากในช่วงแรกชุมชนยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและกระบวนการในการใช้ CHIA เป็นเครื่องมือในการคัดค้านโครงการ ทั้งรูปแบบการเคลื่อนไหวในระยะแรกจึงมุ่งเน้นไปที่การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เช่น การติดป้ายข้อความ การเดินรณรงค์ภายในพื้นที่ การให้ความรู้ในโรงเรียน การรวบรวมรายชื่อชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วย ตลอดจนการจัดกิจกรรมประท้วงในรูปแบบต่าง ๆ (Panphat Plangsricharoensuk, 2017)

ต่อมา การขับเคลื่อนของชุมชนได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจาก สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ในการดำเนินกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน ซึ่งช่วยให้เกิดกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นระบบมากขึ้น เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบและขั้นตอนการดำเนินโครงการ โรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน การจัดเวทีเสวนา การศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพ รวมถึงการนำผลการศึกษาดังกล่าวไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการดำเนินมาตรการคัดค้านโครงการ (Khanistha Sae-iao, 2012)

ทุนทางเศรษฐกิจจากทั้งสองแหล่งข้างต้นส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพในการประเมินและรับมือกับโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยกระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการตัดสินใจของชุมชนบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์เท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างอำนาจต่อรองของชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารและทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น ผ่านกลไกของ CHIA (Nanthawan Handee, Interview, 19 July 2023; Gunn Tattiyakul, Interview, 23 July 2023)

2. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

ทุนทางวัฒนธรรมสำหรับพื้นที่บริเวณเขาหินซ้อน เป็นผลสืบเนื่องมาจากสังคมเกษตรกรรมและเป็นทุนที่ยังรากลึกในองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการสั่งสมประสบการณ์และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านระยะเวลาที่ยาวนาน องค์ความรู้เหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวทางปฏิบัติในการเพาะปลูกหรือดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและพันธุ์พืชเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมวิถีชีวิต วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ เมื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมจะพบว่า มีความโดดเด่นจากการพัฒนาและต่อยอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างยั่งยืน ลดการใช้สารเคมี และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทุนนี้ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขต ที่มีการรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับ

การปลูกผักพื้นบ้านที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้จากการเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอีกกลุ่มก็คือ กลุ่มวนเกษตร ที่เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้และเป็นที่ยอมรับเกี่ยวกับไม้ยืนต้นและสมุนไพร การให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การใช้พื้นที่เกษตรแบบผสมผสาน และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (Gunn Tattiyakul, Interview, 23 July 2023; Nanthawan Handee, Interview, 19 July 2023)

เมื่อโครงการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหินกำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่ ถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งอาหาร และสุขภาพของชุมชน กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จึงได้มีการรวมตัวกัน ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนเป็นองค์ความรู้ในการปกป้องสิทธิและรักษาแหล่งผลิตอาหารของชุมชนเอาไว้ให้รอดพ้นจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินนี้ ผ่านการนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดทำ CHIA ของชุมชน ซึ่งหนึ่งในตัวอย่างที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สนามชัยเขตและกลุ่มวนเกษตรนำมาเป็นอธิบายให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้น ก็คือ พืชอาหารบางชนิดมีความอ่อนไหวกับมลพิษที่เกิดจากโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ไม่ว่าจะเป็นซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และโลหะหนักต่าง ๆ จะทำให้เกษตรกรอินทรีย์ตกเกณฑ์มาตรฐานทันที หรือสวนมะม่วงที่เคยติดดอกออกผล จะเกิดการไม่ติดดอก หรือมีอาการช่อไหม้ ทำให้ผลผลิตที่จะออกสู่ตลาดลดลง หรืออุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงไปเพียง 1 องศาเซลเซียส จะทำให้เห็ดฟางไม่เจริญเติบโต หากพืชทั้งสามชนิดนี้ไม่สามารถเพาะปลูกได้ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อเกษตรกร พ่อค้าและผู้บริโภคไปทั้งระบบ (Khanistha Sae-iao, 2012)

องค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนานของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนพื้นที่แถบนี้ จึงไม่ได้เป็นเครื่องมือเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชนเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ การปกป้องรักษาสิทธิ และการสร้างความชอบธรรมให้กับชุมชนในการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ทุนวัฒนธรรมในมิติขององค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมนี้ จึงถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้ CHIA ของชุมชนถูกสะท้อนภายใต้สังคมเกษตรกรรมที่มีความต้องการปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชน

3. ทุนทางสังคม (Social Capital)

ทุนทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายหลักในการปกป้องผลประโยชน์ของพื้นที่จากการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว การเข้ามาของกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายต่าง ๆ นั้น ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นเครือข่ายเกษตรกรขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการดังกล่าว โดยมีเป้าหมายในการรักษาความอุดมสมบูรณ์

ของพื้นที่เกษตรกรรมภายในจังหวัด ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สนามชัยเขตยังร่วมมือกับกลุ่มผู้ผลิตเห็ดฟาง และกลุ่มผู้ผลิตมะม่วง ซึ่งต่างเป็นภาคส่วนที่อาจได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการดังกล่าว โดยกลุ่มเหล่านี้ได้เข้าร่วมกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการคัดค้านโครงการ นอกจากนี้ เครือข่ายบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขยังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการรวบรวมข้อมูลวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการคาดการณ์ผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น

กระบวนการขับเคลื่อนการคัดค้านนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคุ้มครองบางคล้า นำโดยคุณกัญจน์ ทัดติยกุล ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการรักษาวิถีชีวิตและพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง ซึ่งอาจได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน กลุ่มดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในการคัดค้านโครงการ ทั้งนี้ กลุ่มเครือข่ายศูนย์วนเกษตรของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว ผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่และการส่งเสริมแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน โดยให้การสนับสนุนองค์ความรู้และทรัพยากรบุคคลเพื่อช่วยปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชนจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน (Khanistha Sae-iao, 2012) ดังนั้น ทูทางสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจให้กับชุมชนผ่านความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกันในการปกป้องทรัพยากรของท้องถิ่น โดยใช้ CHIA เป็นเครื่องมือสำคัญ

4. ทูทางเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)

ทูทางเชิงสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลังทางสังคมในการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โดยมีบทบาทในการสร้างแรงสนับสนุนและขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการทำกลุ่มคัดค้านโครงการดังกล่าวได้นำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน ศูนย์ดังกล่าวสะท้อนถึงพระราชกรณียกิจของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ในด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและกลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Khao Hin Sorn Royal Development Study Center, n.d.) ด้วยเหตุนี้ กลุ่มคัดค้านจึงใช้ศูนย์ศึกษาดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์เชิงนโยบายในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของพื้นที่เกษตรกรรมในฐานะแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ

นอกเหนือจากการใช้ทุนเชิงสัญลักษณ์ในเชิงพื้นที่แล้ว กลุ่มคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินยังอาศัยช่องทางสื่อสารสมัยใหม่ในการสร้างการรับรู้และระดมแรงสนับสนุนจากภาคประชาชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ Change.org ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเผยแพร่ข้อมูลและรณรงค์ให้ประชาชนร่วมลงชื่อคัดค้านโครงการ โดยสามารถรวบรวมรายชื่อผู้สนับสนุนได้ถึง 13,690 คน (Gunn Tattiyakul, 2023) สะท้อนถึงการได้รับการยอมรับและแรงสนับสนุนจากสังคมในวงกว้าง การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์นี้จึงเป็นการนำทุนทางสังคมของชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการ CHIA ตลอดจนเป็นกลไกสำคัญในการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในอีกมิติหนึ่ง

5. ทุนมนุษย์ (Human Capital)

ทุนมนุษย์ เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อบทบาทของผู้กระทำการในการขับเคลื่อนการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่เขาหินซ้อน โดยทุนประเภทนี้เกิดจากการพัฒนาศักยภาพของบุคคลผ่านสถานการณ์ การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้คุณบุคคลสามารถสร้างคุณค่าให้กับตนเอง องค์กร และสังคมโดยรวมได้ (Oxford Learners Dictionaries, n.d.) โดยที่ทุนมนุษย์ถูกสะท้อนออกมาในบริบทของการที่ชุมชนกำลังเผชิญกับปัญหาหรือภัยคุกคามจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต รายได้ และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

สำหรับกรณีของการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่เขาหินซ้อนนั้น ทุนมนุษย์ได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการต่อสู้และปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชน ซึ่งการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแต่จากการรวมตัวของชาวบ้านในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่เป็นผลมาจากกระบวนการสั่งสมความรู้ ความร่วมมือ และเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นมายาวนานของตัวบุคคล โดยเริ่มต้นจาก คุณเกษม เพชรนที นักส่งเสริมสิทธิชุมชนจากมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และเคยทำงานร่วมกับศาสตราจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2504 โดยที่ คุณเกษม เพชรนที เป็นผู้ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแนวทาง “เกษตรกรรมทางเลือก” หรือ “เกษตรกรรมยั่งยืน” ในพื้นที่ มุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีทางเลือกที่ยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมที่ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก อันจะส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของพื้นที่แถบนี้ในเวลาต่อมา ซึ่งมี คุณนันทวัน หาญดี ผู้ประสานงานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นผู้มียุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน และเป็นเครือข่ายติดตามผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน (คตฟ.) จังหวัดฉะเชิงเทราด้วย (Nanthawan Handee, Interview, 19 July 2023) และด้วยจากประสบการณ์นี้เองที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ในระหว่างการเคลื่อนไหว ถึงแม้จะมีแรงกดดัน

จาก “กลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่” ที่อาจสร้างความหวาดกลัวให้กับชาวบ้าน แต่ด้วยประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สั่งสมมา ประกอบกับความร่วมมืออันเหนียวแน่นของชุมชนและเครือข่าย การคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าจึงสามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จผ่านการใช้ CHIA มาเป็นเครื่องมือในการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และยังสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของทุนมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้ ปรับตัว และนำองค์ความรู้ไปใช้ในการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและชุมชน (Gunn Tattiyakul, Interview, 23 July 2023; Phatchara Kamchamnam, 2018)

6. ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Capital)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนการคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่เขาหินซ้อน โดยกลุ่มผู้คัดค้านโครงการพิจารณาจากประสบการณ์และบทเรียนของพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบเชิงลบของโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน อาทิ การเปลี่ยนแปลงของคุณภาพอากาศ น้ำ และดิน ตลอดจนผลกระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชนในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ ชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญในการปกป้องพื้นที่แหล่งผลิตอาหารและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่โดยรอบของตำบลเขาหินซ้อน ซึ่งอยู่ในบริเวณป่ารอยต่อห้าจังหวัด หรือที่รู้จักกันในนาม “ป่าผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก” ซึ่งครอบคลุมพื้นที่คลองระบมและลุ่มน้ำคลองท่าลาด พื้นที่ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ทั้งด้านป่าไม้และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ (Office of the Royal Development Projects Board, 2022)

หากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินได้รับอนุมัติและดำเนินการจนแล้วเสร็จ ปัญหาที่อาจตามมาคือการใช้น้ำในปริมาณมากจากโรงไฟฟ้า ซึ่งอาจส่งผลให้แหล่งน้ำในพื้นที่ เช่น คลองระบม ไม่สามารถรองรับความต้องการของทั้งภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมพลังงานได้ นำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรน้ำระหว่างภาคเกษตรกรรมกับการผลิตไฟฟ้า นอกจากนี้ ตำแหน่งที่ตั้งของโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินซึ่งอยู่ในบริเวณต้นน้ำของคลองระบม-สีียด ที่ไหลลงสู่มแม่น้ำบางปะกง อาจส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายของมลพิษทางน้ำในระดับลุ่มน้ำขนาดใหญ่ (Gunn Tattiyakul, 2012) ด้วยเหตุนี้ กลุ่มคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินจึงให้ความสำคัญกับประเด็นผลกระทบทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และใช้กระบวนการ CHIA เป็นเครื่องมือในการทบทวนและตรวจสอบกระบวนการ EHIA ของโครงการฯ

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าทุนที่มีต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนในกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเชิงสัญลักษณ์ ทุนมนุษย์ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุนประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างทำหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป เพื่อเป็นการสนับสนุน ผลักดัน ส่งเสริม และเชื่อมโยงประสานการขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคมผ่านกระบวนการ CHIA

บทบาทของนวัตกรรมชุมชนในการสร้างกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

CHIA มีบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชนในตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยสามารถจำแนกบทบาทสำคัญของ CHIA ออกเป็น 6 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การเป็นเครื่องมือเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน

CHIA เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างโอกาสในการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของตนเอง โดยการรวมตัวกันของชาวบ้าน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและแสดงออกถึงข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการโรงไฟฟ้า การดำเนินการนี้ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

2. การเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

CHIA ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยประชาชนสามารถเข้าร่วมในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผลกระทบ และสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน การมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาสิทธิของตนเอง และสร้างความเข้มแข็งให้กับโครงสร้างทางสังคม

3. การเป็นเครื่องมือของชุมชนในการต่อรองกับโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

การใช้ CHIA ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาแนวทางการต่อรองเชิงโครงสร้างที่แตกต่างจากเดิม โดยแทนที่จะอาศัยวิธีการประท้วงหรือการปิดถนนเพื่อให้เกิดการเจรจา ชุมชนสามารถใช้ข้อมูลและหลักฐานทางวิชาการจาก CHIA เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการนี้ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้นในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ

4. การเป็นพื้นที่สำหรับการสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

CHIA ทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โดยชุมชนสามารถใช้กระบวนการนี้ในการนำเสนอข้อกังวลและคัดค้านโครงการ

ผ่านการสื่อสารที่เป็นระบบ ซึ่งช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้าใจถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน

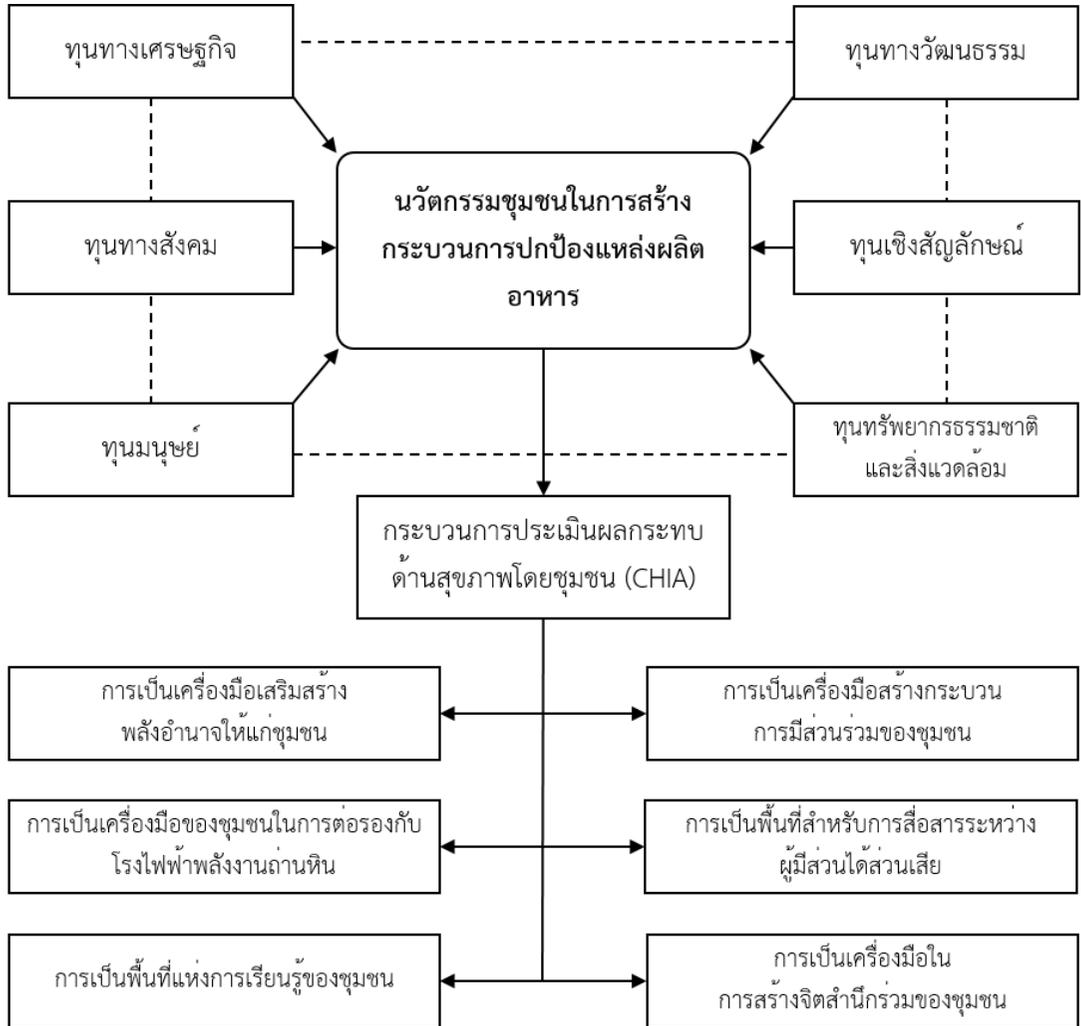
5. การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการ CHIA ส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชนผ่านการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอหลักฐานเชิงวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบของโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน กระบวนการนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมถึงสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน นอกจากนี้ ชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปแบ่งปันกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

6. การเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน

CHIA มีบทบาทในการส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน การดำเนินการนี้ช่วยสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบร่วมกันในการปกป้องพื้นที่และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน

จากการวิเคราะห์การสร้างนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารกรณีตำบลเขาคิน ซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราของทุนประเภทต่าง ๆ และบทบาทที่เกิดขึ้นจาก CHIA ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 ทุนและบทบาทของการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร
กรณีตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

การอภิปรายผล

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของ CHIA ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหาร และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยผลการศึกษาส่งผลให้เห็นถึงองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อกระบวนการดังกล่าว ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

จากมุมมองทางทฤษฎี การศึกษานี้สามารถอธิบายได้โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับ “ทุน” ของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) ซึ่งจำแนกทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนเชิงสัญลักษณ์ และทุนทางวัฒนธรรม โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การประเมินผลกระทบสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) เป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทุนทั้งสิ้นสี่ประเภทเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการปกป้องทรัพยากรและสิทธิของตนเอง ทุนทางสังคม ซึ่งหมายถึงเครือข่ายและความร่วมมือของกลุ่มชุมชน ได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรวมตัวกันเพื่อปกป้องแหล่งผลิตอาหารและต่อต้านโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แต่เมื่อการศึกษานี้ปรากฏออกมาแล้ว พบว่า ภายใต้กรอบความคิดทุนของของปิแอร์ บูร์ดิเยอทั้ง 4 ทุนนั้น มีทุนที่มีบทบาทในการประเมินผลกระทบสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) อันเป็นนวัตกรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของพื้นที่เขาหินซ้อน เพิ่มขึ้นมาอีก 2 ทุน ก็คือ ทุนมนุษย์ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทุนมนุษย์เป็นผลมาจากการที่มีตัวบุคคลนั้น มีทุนอยู่ภายในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ เครือข่าย และความสามารถต่าง ๆ อันถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ถือว่าเป็นสาเหตุหลักของการเคลื่อนไหวต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ และเป็นเหตุให้ทุนต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนนวัตกรรมชุมชนในการปกป้องแหล่งผลิตอาหารของชุมชนให้ยังคงดำรงอยู่ต่อไป

แนวคิดเรื่อง “นวัตกรรมทางสังคม” (Social Innovation) ของ Mulgan et al. (2007) ยังสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของ CHIA ได้เช่นกัน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า CHIA เป็นรูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างแนวทางใหม่ในการปกป้องทรัพยากรของตนเอง ผ่านการรวบรวมและนำเสนอข้อมูลที่สะท้อนมุมมองของชุมชน ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแบบดั้งเดิมที่มักดำเนินการโดยหน่วยงานภายนอก ดังนั้น CHIA จึงเป็นตัวอย่างของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากภาคประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น

ในด้านบทบาทของ CHIA ในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของชุมชน จากผลการศึกษา พบว่ากระบวนการ CHIA เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระดับ โดยการดำเนินงานของ CHIA เอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา รวมถึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถสะท้อนมุมมองของตนเองต่อหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง กระบวนการนี้จึงมีส่วนช่วยในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพของประชาชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนากระบวนการปกป้องแหล่งผลิตอาหารอย่างเป็นระบบ

การเปรียบเทียบระหว่าง EIA EHIA และ CHIA ซึ่งผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของ EIA และ EHIA ต่อการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นของโครงการในระดับชุมชน ซึ่งในกรณีนี้ EIA และ EHIA ถูกใช้เป็นเพียงเครื่องมือเชิงเทคนิคที่ให้ความชอบธรรมแก่การพัฒนาโครงการของเจ้าของโครงการมากกว่าที่จะเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิตของชุมชนที่คาดว่าจะได้รับ นอกจากนี้กระบวนการ EIA ยังมีข้อจำกัดด้านขอบเขตของการประเมิน ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยมิได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นทางสุขภาพและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างเพียงพอ ในขณะที่กระบวนการ EHIA เป็นการประเมินที่รอบด้านและครอบคลุมมากกว่า EIA แต่ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญชุมชนมากเท่าใดนัก กลับไปตอบโจทย์เจ้าของโครงการมากเกินไป ในทางตรงกันข้าม CHIA ได้รับการพัฒนาให้เป็นเครื่องมือที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสะท้อนมุมมองของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การพัฒนาารายงานที่มีความครอบคลุมและสะท้อนมิติด้านสุขภาพและสังคมจากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่หน่วยงานภาครัฐควรให้การยอมรับและสนับสนุน CHIA ในฐานะเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยควรส่งเสริมให้ CHIA เป็นกลไกที่ได้รับการบูรณาการเข้ากับกระบวนการ EIA หรือ EHIA ให้เกิดการประเมินผลกระทบที่รอบด้าน เพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างสมดุลและคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ การนำกระบวนการ “CHIA” มาใช้ในพื้นที่ได้ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากแนวทางดั้งเดิม โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนผ่านการสร้างความร่วมมือ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำแผนที่ชุมชน และการจัดเวทีเสวนา เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่สะท้อนมุมมองที่หลากหลายและมีความครอบคลุม

2. ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยเน้นการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง แทนการดำเนินนโยบายแบบบนลงล่าง (Top-down approach) ทั้งนี้ การกระจายอำนาจดังกล่าวจะช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพและบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ตำบลเขาหินซ้อน ชุมชนมีความต้องการในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมบนพื้นฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมที่อาจนำไปสู่การก่อกมลพิษ เช่น โรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนสามารถนำ “นวัตกรรมชุมชน” มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการทุนในรูปของฐานข้อมูลชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับหมู่บ้านไปสู่ระดับตำบล และการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับภาครัฐและองค์กรพัฒนาอื่น ๆ

ข้อเสนอในการขับเคลื่อนการพัฒนา

1. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่อย่างครอบคลุม ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผน การดำเนินการตามแผน และติดตามประเมินผล

2. หากมีแผนจัดตั้งโครงการพัฒนาในพื้นที่ใด ควรเสริมสร้างบรรยากาศในการแสดงความคิดเห็นและบังคับใช้กลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มคน เช่น การระดมสมองกลุ่มย่อย การกำหนดช่วงเวลาการลงมติที่เหมาะสม และการเพิ่มช่องทางในการแสดงความคิดเห็น โดยให้ประชากรกลุ่มเปราะบางเข้ามามีบทบาทมากขึ้น อันได้แก่ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนยากจน คนต่างด้าว คนชายขอบ เป็นต้น

3. การส่งเสริม CHIA ให้เกิดความแพร่หลาย เนื่องจากเมื่อคนในชุมชนจัดทำข้อมูลชุมชนด้วยตัวพวกเขาเอง จะแสดงให้เห็นศักยภาพของพื้นที่ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และหากจะมีโครงการอะไรในพื้นที่ โครงการนั้นจะส่งผลกระทบต่อสุขภาวะของพวกเขาหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนามีความรอบคอบและเป็นธรรมมากขึ้น

4. รัฐจะต้องสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชนในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยหากมี ปัญหาหรือผลกระทบที่รุนแรง รัฐควรมีมาตรการในการระงับหรือยกเลิกโครงการโดยทันที และโครงการ ขนาดใหญ่จะต้องได้รับฉันทานุมัติจากประชาชนก่อนเริ่มการดำเนินโครงการ

5. ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น มากกว่าโครงสร้างขนาดใหญ่ โดยการเพิ่มโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของคนในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้และเกิดความยั่งยืน

6. การสร้างหลักประกันต่อชุมชนโดยการจัดสรรภาษีจากโรงงานอุตสาหกรรมมาจัดทำกองทุน ด้านสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อใช้ในการดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจาก อุตสาหกรรม โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบนหลักความยุติธรรมทางสังคม ทั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่

7. การส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรการเชิงบวกในการจูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องให้ ร่วมดำเนินการ และใช้มาตรการเชิงลบอย่างจริงจังในการจัดการกับผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ภายใต้ กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดความสมดุลใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและสุขภาพ และ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8. การปรับปรุงกฎ ระเบียบ และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน อาทิ การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ การระงับข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม และอาจจัดให้มีศาล เฉพาะทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา งบประมาณเงินอุดหนุน จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

เอกสารอ้างอิง

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>

- Bourdieu, R. (1977). *Out of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood Press.
- Community Health Impact Assessment Platform. (n.d.). 600 megawatt coal-fired power plant, Khao Hin Son Subdistrict, Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province [In Thai]. Retrieved from https://chiaplatform.org/page/article_read/13
- Community Health Impact Assessment Platform. (n.d.). CHIA [In Thai]. Retrieved from <https://chiaplatform.org/page/chia>
- Greenpeace Thailand. (2023). Khao Hin Son Coal-fired Power Plant Project Chachoengsao Province [In Thai]. Retrieved from <https://www.greenpeace.org/thailand/explore/resist/coal/coal-area/khao-hin-son-chachoengsao/>
- Gunn Tattiyakul. (2012). Food or Coal: The intersection of development on agricultural land in Phanom Sarakham and Sanam Chai Khet area [In Thai]. Nonthaburi: National Health Commission.
- Gunn Tattiyakul. (2017). Paet Riw People do not want the Khao Hin Son coal-fired power plant, Confirmed impact on organic agriculture [In Thai]. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2017/03/70593>
- Gunn Tattiyakul. (2023). Stop the Khao Hin Son coal-fired power plant and protect fertile food areas [In Thai]. Retrieved from <https://www.change.org/p/หยุดโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน-ปกป้องพื้นที่อาหารอันอุดมสมบูรณ์>
- International Forum for Social Innovation. (2008). *Homepage*. Retrieved from <http://www.continents.com/FIIS.htm>

- Khanistha Sae-iao. (2012). Food-Coal: Intersection of Development in Agricultural Areas, Phanom Sarakham-Sanam Chai Khet: Community Health Impact Assessment Report from Coal-Fired Power Plants, Case of 600 MW Thermal Power Plant Project, Chachoengsao Province [In Thai]. Nonthaburi: National Health Commission Office
- Khao Hin Sorn Royal Development Study Center. (n.d.). *History* [In Thai]. Retrieved from <https://www.khaohinsorn.com/history/>
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., & Sanders, B. (2007). *Social innovation: What it is, why it matters, and how it can be accelerated*. The Young Foundation. Retrieved from <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf>
- Natcha Sirinthnathorn. (2018). Capital following to the Concept of Pierre Bourdieu with Community Media. In The 10th NPRU National Academic Conference Nakhon Pathom Rajabhat University (pp.1583-1589). Nakhon Pathom: Nakhon Pathom Rajabhat University.
- National Health Commission. (2011). Paet Riw residents reveal that a 600 megawatt coal-fired power plant is destroying organic farming and stealing water from Tha Lat Canal [In Thai]. Retrieved from <https://www.nationalhealth.or.th/th/node/244>
- Natthanan Itthiyaporn. (2011). 'Mob' opposes Khao Hin Son coal-fired power plant, fearing pollution affecting the royal project [In Thai]. Retrieved from <https://www.isranews.org/content-page/item/11429-2011-03-19-12-33-38.html>
- Office of the Royal Development Projects Board. (2022). Khao Hin Sorn Royal Development Study Center [In Thai]. Retrieved from <https://www.rdpb.go.th/th/Studycenter>

- Oxford Learners Dictionaries. (n.d.). Human Capital. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/human-capital>
- Panphat Plangsricharoensuk. (2017). Community Learning Process to Enhance Food Security, Case Study of Ban Yang Dang, Khu Yai Mi Sub District, Sanam Chai Khet District, Cha Choeng Sao Province [In Thai], *Veridian E-Journal* 10(2), 2758-2774.
- Phatchara Kamchamnarn. (2018). Organic farming: a community's choice of living [In Thai]. Retrieved from <https://nisitjournal.press/2018/07/24/organicfarming/>
- Rungnapa Yanyongkasemsuk. (2021). Concepts of Class and Capital of Pierre Bourdieu [In Thai]. *Burapha Journal of Political Economy* 2(1), 29-44.
- Somporn Pengkam & Khemwalai Theerasuwanajak. (2019). Coping with Inequality thru Co-Production of Knowledge: Community Health Impact Assessment [In Thai]. *Journal of Social Research* 42(1), 53-80.
- Somporn Pengkam et al. (n.d.). Community Health Impact Assessment (CHIA) Concepts, Guidelines, and Case Studies [In Thai]. Retrieved from <https://chiaplatform.org/uploads/images/PDF/BOOK%20CHIA-THAI-Ebook-small.pdf>
- Suchat Udomsophakit. (2011). *Green Innovation for Life, Society and The Thai Economy* [In Thai]. Bangkok: National Science Technology and Innovation Policy.
- Thai PSB. (2017). The Expert Committee for Environmental Impact Assessment Review resolved not to approve the EHIA for the Khao Hin Son power plant [In Thai]. Retrieved from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/261121>
- Thanida Boonwanno. (2022). The Relationships among the Core Concepts of Pierre Bourdieu [In Thai]. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University* 18(1), 1-33.

The Secretariat of the House of Representatives. (2018). Environmental and Health Impact Assessment: EHLA [In Thai]. Retrieved from https://old.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=51964&filename=index